

Nakitsiz Toplum Üzerine Teorik Bir İnceleme

Dijitalleşme Sürecinde Ekonomik ve Sosyal Boyutlar¹

Senem Gazi²

Ayşe Ergin Ünal³

Özet

Günümüzde teknolojik gelişmeler bireylerin, nakit para (banknot) yerine dijital ödeme kanallarını kullanarak işlem yapmalarına olanak tanımaktadır. Dijital ödeme sistemlerinin yaygınlaşması ile ekonomik aktörlerin; dijital ortamda daha kolay ve güvenilir bir şekilde işlem yapabildiği düşünülmekte olup nakitsiz toplum algısı ortaya çıkmaktadır. Nakitsiz toplum, banknot yerine dijital cüzdan, temassız ödeme, mobil bankacılık, elektronik para gibi dijital ödeme yöntemlerinin kullanımını diğer bir değişle yeni nesil ekonomi yapısını ifade etmektedir. Söz konusu yapıda benimsenen dijital ödeme sistemleri, başta bankacılık sektörünün gelişimi olmak üzere ekonomik bilgiyi geliştirmek, kayıt dışı faaliyetleri azaltarak vergi tahsilat süreçlerini güvence almak ve bu süreçlerin sonucunda ekonomik gelişmeyi güçlendirmek gibi pek çok konuda katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, nakitsiz toplum kavramını teorik açıdan irdelemektir. İncelemede nakitsiz toplumun ekonomik, sosyal, teknolojik, toplumsal ve psikolojik boyutları ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle dijitalleşme sürecinde paranın evrimi ve ödeme sistemlerine değinilmiş ve dijital ödeme sistemlerinin gelişimi ile bu süreçte kullanılmakta olan ödeme araçları tanıtılmıştır. Ardından, nakitsizleşmenin ekonomik ve sosyolojik boyutu detaylandırılırken teknolojik bir dönüşüm dışında ekonomik adalet, toplumsal eşitlik ve bireysel özgürlükler açısından yeniden düşünülmesi gereken çok boyutlu bir olgu olduğuna değinilmiştir. Nakitsiz topluma dönüşümün pozitif ekonomik boyutu kayıt

- 1 24-25 Ekim 2025 tarihlerinde çevrimiçi olarak düzenlenen 5. Uluslararası Dijital İşletme, Yönetim ve Ekonomi Kongresi'nde (ICDBME2025) özet hali sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.
- 2 Tarsus Üniversitesi, ORCID ID:0009-0005-5509-9487
- 3 Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, ORCID ID: 0009-0004-5084-6431

dışı ekonominin kolaylaşan takibi, azalan işlem maliyetleri ve uygulanmakta olan para politikasının etkinliği konularını kapsamakta iken negatif etkilerinin teknolojik altyapıya bağlı yetersizlikler, siber saldırı olasılığı ve finansal sistemin kolaylıkları sebebi ile aşırı tüketim olduğu düşünülmektedir. Sosyal boyutta ise dijital ödeme sistemlerinde kullanılan araçların gerek psikolojik gerekse teknolojik yetersizlikler nedeni ile yeterince tanınmayarak oluşan kolaylıktan herkesin faydalanamaması incelenmektedir. Zira finansal okuryazarlık seviyesi düşük olup internet ulaşımında sorun yaşayan ve dahi yaşlı nüfus nakitsiz ödeme sistemlerinden yararlanamamaktadır. Çalışmada, nakitsiz toplumun yalnızca finansal bir değişim değil; aynı zamanda ekonomik davranışlar, sosyal ilişkiler ve devlet politikaları üzerinde kapsamlı bir dönüşüm olduğunu ortaya koymak hedeflenmektedir. Yine çalışma tamamen teorik nitelikte iken uygulamalı analizlerden ziyade literatür ve kavramsal temeller üzerinden ilerlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nakitsiz Toplum, Dijital Ödeme Yöntemleri, Temassız Ödeme, Mobil Bankacılık

GİRİŞ

Toplumdaki bireylerin günümüzde para (banknot) yerine dijital yollarla ödemelerini gerçekleştirdiği ve nakitsiz bir toplum olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Bireyler için dijital yolla parasal işlemleri gerçekleştirmek çok daha kolay ve güvenilir bir yol olarak düşünülmektedir. Diğer yandan nakitsiz bir toplum olma yolunda fiziksel nakit kullanımının giderek azaldığı söylenebilmektedir (Macit, 2022: 106). Bu bağlamda yaygınlaşan dijital ödeme sistemleri, sadece bankacılık sistemini dönüştürmemekte; aynı zamanda ekonomik bilgilendirmeyi geliştirmek, kayıt dışı faaliyetleri azaltarak ve vergi toplama süreçlerini güvence altına alarak ekonomik büyümeyi desteklemek konusunda büyük önem taşımaktadır (Caner vd., 2025: 83). Nakitsiz toplum anlayışı, ilgili sebeplerden dolayı sadece ödeme biçimindeki bir yenilikten ibaret olmayıp, aynı zamanda dijital teknolojilerin ekonomik işleyişe entegrasyonunu temsil etmektedir. Bu dönüşüm, özellikle kredi kartı, QR kod sistemi ve mobil ödeme araçları gibi dijital ödeme sistemlerinin benimsenmesiyle somutlaşmaktadır (Kabaklarlı, 2015: 120).

Ekonomik aktörlerin ödeme biçimlerinde dijitalleşme temelinde yaşanan köklü dönüşüm, kimilerine göre keskin bir değişiklik kimilerine göre ise bir devrimdir. Zira yüzyıllardır ödeme aracı olarak kullanılmakta olan para, ekonomik sistemin tam ortasında yer almaktadır. Para geçmişten günümüze gerek takas sistemi gerekse madeni paralar, altın ve gümüş gibi değişim araçlarından kâğıt banknotlara kadar evrilmiştir. Fakat son zamanlarda hızla artış gösteren dijitalleşme ve nakitsiz toplum kavramlarının ekonomik

davranışlarımızı farklılaştırdığı düşünülmektedir (Özkaya ve Erat, 2022: 241). Bugün fatura ödemeleri, alışverişler veya kişisel tüketim harcamaları dahi paraya ihtiyaç duymadan hızlı ve güvenilir bir elektronik ödeme yöntemiyle, örneğin bir kartla gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda Tuğay ve Başgül (2007) nakit para kullanılmadan yapılan kredi kartları harcamaları sayesinde taksitli ödemeye benzer avantajlar ile harcama alışkanlığı değişimine vurgu yapmaktadırlar. Bu durum toplumdaki bireylerin günümüzde para (banknot) yerine dijital yollarla ödemelerini gerçekleştirdiğini ve nakitsiz bir toplum olma yolunda ilerlediğini göstermektedir. Kaya (2009)’ya göre günümüzde nakitsiz ödeme, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ödeme sistemlerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Örneğin kredi kartı kullanımının para taşıma riskini ortadan kaldırmakla beraber küresel ölçekte yaygınlaşan temel bir ödeme aracı haline geldiği düşünülmektedir. Diğer yandan COVID-19 döneminde temassız ödemelere yönelim artmış ve e- ticaret hacmi artmıştır. Bu süreçte gerek ekonomik aktörler gerekse araştırmacılar için nakitsiz toplum altyapısını merak uyandıran bir konu haline gelmiştir. Tarihsel süreç içinde nakitsiz ödeme kavramı ilk defa 1887 yılında Edward Bellamy’nin “Looking Backward Or Life In The Year 2000” adlı bilim kurgu romanında gündeme getirilmiştir. Romanda, 2000’li yıllarda bireylerin nakit para kullanmadan satın alma işlemlerini yapabilecekleri, ödemelerini kartlardan koparılan parçaların aracılığıyla ve kart tamamen kullanılabileceği kadar gerçekleştirilebileceğine değinilmiştir. Bellamy’nin bu varsayımı ilerleyen senelerde gerçek bir ödeme sistemine dönüşerek, günümüzde kullanılmaktadır (Kaya, 2009: 9).

Nakitsiz toplum kavramını teorik bir çerçevede inceleyip dijital ödeme sistemlerinin ekonomik ve sosyal boyutlarını irdeleyerek bu süreçte ilgili ödeme sistemlerinin bireyler, kurumlar ve devletler üzerindeki etkilerini ortaya koymak; çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda belirlenen hedefler; nakitsiz topluma yönelik kavramsal çerçevenin oluşturularak ödeme sistemlerinde dijital değişime değinmek ve nakitsiz toplumun oluşturacağı sosyo-ekonomik etkilerin değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Çalışma sonuç dışında beş bölümden oluşmakta iken söz konusu bölümler dijitalleşme sürecinde ödeme sistemleri, nakitsiz toplum kavramı ve teorik çerçeve, nakitsiz ödeme araçları örnekleri, elektronik para ve dijital ödeme teorileri, nakitsiz toplumun ekonomik etkileri, sosyal ve etik boyutlarda nakitsiz toplum ile küresel eğilimler ve Türkiye perspektifi konularını içermektedir. Yine çalışmanın nakitsiz toplum kavramını ekonomik, sosyal ve etik boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alarak literatüre kavramsal bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. DİJİTALLEŞME SÜRECİ ve ÖDEME SİSTEMLERİ

Sanayi Devrimi'nden bu yana yaşanan dijital dönüşüm süreci, sanal teknolojik bir zemin oluşturarak yaşamın farklı alanlarını etkilemektedir. Erişimin kolaylaştığı, etkileşimin özgürce serbest biçimde gerçekleştiği dijital ortamlar, bireysel alanda başlayan etkilerini kısa sürede toplumsal bir niteliğe dönüştürmekte ve böylece teknolojinin uzun vadede benimsenmesine olanak tanımaktadır. Toplumsal yaşama temelden etki eden bu süreç, beraberinde yeni yaklaşımları da yaşamımıza dâhil etmektedir. Dijital unsurlarla oluşan teknolojik düzen içinde, sosyal ve yapısal dönüşümler yeni dijital unsurlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Baloğlu, 2023: 1189). Dijital dönüşüm ile birlikte bankacılık sektörü ve ödeme mekanizmalarının dijitalleşmesi ve bireylerin bu dönüşüme uyum sağlaması ile nakitsiz toplum olma sürecine daha da yaklaşılmaktadır. Günümüzde artık dijital ödemeleri, temassız alışveriş deneyimini, dijital kimlik doğrulama teknolojilerini dile getiren bireyler paranın zaman içerisinde hangi değişim süreçlerinden geçtiğini anlamaya çalışmaktadır (Elmas ve Aydın, 2021: 253). Dijital sürdürülebilirlik finansal, sosyal, ekonomik ve çevresel farklı boyutlar içermektedir. Bilgiye daha kolay, daha düşük maliyetle ve daha rahat ulaşım sağlamak dijital sürdürülebilirliğin finansal kapsamı, bilgi düzeyi yüksek ve eğitilmiş bir toplum için denk erişim sağlamak dijital sürdürülebilirliğin sosyal tarafını oluşturmaktadır (Saracel ve Aksoy, 2021: 347). Dijitalleşme oranının yükselmesi ve özellikle bilişim teknolojilerinde kaydedilen ilerlemeler artık birçok faaliyetin elektronik platformlarda gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Mağazadan yapılan alışveriş alışkanlıkları yerini gün geçtikçe farklı özgün yaklaşımların doğduğu elektronik ortamlara bırakmaya başlamıştır. Günümüz şartlarında dijital teknolojilerin benimsenmesi ile beraber pek çok seçenek içerisinde belli bir niteliğe sahip özellikteki ticari ürünü en hızlı şekilde değerlendirme ve seçme imkânı oluşmaktadır. Bu durumda işletmeler gerek yurt içi gerekse yurt dışı faaliyetlerini yoğun rekabet ortamında yürütmek durumunda kalmaktadırlar. İlgili sebepler doğrultusunda dijitalleşmenin ödeme sistemlerinde değişime sebep olarak ekonomide özellikle ticari faaliyetler üzerindeki etkilerinin büyük önem taşıdığı düşünülmektedir (Taşel, 2020: 127).

2. NAKİTSİZ TOPLUM KAVRAMI ve TEORİK ÇERÇEVE

Nakitsiz toplum, ürün ve hizmetlerin elektronik ortamda satın alınıp ödendiği dijital bir sistemi ifade etmektedir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte nakitsiz topluma geçiş hız kazanmıştır. Bu bağlamda ekonomik işlemlerde geleneksel fiziksel para birimleri yerine dijital para birimlerinin ve çeşitli elektronik ödeme araçlarının artan kullanımının oluşturduğu ekonomik ve toplumsal yapının gelişim aşamasında olduğu görülmektedir. Diğer yandan

nakitsiz toplum kavramı hızla yaygınlaşan dijital ödeme sistemleri ve kripto varlıkların küresel ölçekte benimsenmesiyle birlikte finansal dönüşüm sistemlerinin odak noktasında yer almaya başlamıştır. Zira nakitsiz bir toplumda ödeme işlemlerinin büyük çoğunluğu ve finansal işlemler elektronik ortamda gerçekleşmekte iken para transferleri ile pek çok ekonomik faaliyet dijital kanallar aracılığı ile yapılmaktadır. Söz konusu dönüşüm ile ekonomik aktörlerin günlük finansal işlemleri, itibari paralar yerine mobil telefonlar ya da diğer dijital cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durumu açıklar nitelikte Aytekin ve Yücel (2017) dijital ödemeler ile tüketici pazarı arasındaki ilişki üzerine yaptıkları çalışmalarında tüketim harcamalarında dijital ödeme yöntemlerinin artış gösterdiğini vurgulamaktadırlar. Yine çalışmaya göre Online alışveriş, ağırlıklı olarak banka ve kredi kartlarıyla yapılan ödemeler, dijital ödemelerin artışına neden olmuştur. İşlem performansı, kolaylığı (temassız işlem) ve güvenlik (taşınabilir akıllı cihazlar) bu sürecin gelişimine destek sağlamıştır. Bunun yanı sıra, gizlilik isteyen müşterilerin takip edilme kaygısı nedeniyle Bitcoin gibi bankasız ödeme yöntemine yönelmiş olabileceği ifade edilmiştir. Nakitsiz toplum sürecinde dijitalleşen ödeme sistemlerinde kullanılan finansal araç çeşitliliği incelenmesi gereken bir diğer konu niteliği taşımaktadır.

2.1. Nakitsiz Ödeme Araçları Örnekleri

Nakitsiz toplum kavramını oluşturup dijital teknolojiler aracılığıyla geliştirilen çeşitli ödeme araçları bulunmaktadır. Bu araçlar ekonomik aktörler ile kurum ve kuruluşların finansal işlemlerini itibari para kullanmadan çok daha izlenebilir, hızlı ve güvenli bir biçimde yapmalarını sağlamaktadır. Özellikle gelişen teknoloji ve dijitalleşmenin etkisiyle söz konusu araçların kullanım oranı yükselmiş ve bu araçlar ödeme sistemlerinin temel bileşenlerinden biri durumuna gelmiştir. Bu kapsamda, günümüzde büyük çoğunlukla kabul görmekte olan başlıca nakitsiz ödeme araçlarının kredi kartı ve banka kartı olduğu düşünülmektedir. Kabir vd. (2015) 'e göre kredi kartı, özünde satın alma, para aktarma ve anında nakit erişimi sağlamak için kullanılabilen kredi miktarıdır. Bu kredi miktarı, alınan parayı ve varsa işleyen faizin belirli bir vade sonunda geri ödenmesini zorunlu kılmaktadır. Kredi kartlarının hayata geçirilebilirliği, küresel ölçekte yaygın kullanımına önemli ölçüde yön vermektedir. Kredi kartı şirketleri, tüketicileri için geniş çaplı bir bağlantı sistemi oluşturarak çeşitli işlemler için geniş bir kullanıcı kitlesi sağlamıştır. Ancak, kredi kartlarına ilişkin yüksek maliyetler sebebiyle, küçük ödemeler yapmak zorunda kalan küçük çaplı işletmeler ve tüketiciler için daha az uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Tekşen ve Bekci, 2002: 223).

Nakitsiz toplum, kredi kartı ve tüketici davranışları gibi alanlar; işletme, ekonomi, felsefe, psikoloji, anatomi, hukuk gibi söz konusu disiplinlerin ortak noktasında yer almaktadırlar. Ekonomik süreçlerin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini kapsamlı bir biçimde kavramak ve yönetmek gerekmektedir. Kredi kartları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hem bireysel harcamalara kolaylık sunan hem de makroekonomik yapıyı etkileyen önemli bir araçtır (Köktürk ve Çetinkaya, 2020: 57). Kredi kartı kullanımı, tüketim eğilimini yükselterek toplam harcama eğilimi üzerinde pozitif katkı sağlar. Bu durum, kısa süreli ekonomik canlanmayı destekleyebilirken, uzun vadede yüksek borçlanma riskine ve finansal krizlere yol açabilir (Yahyaoglu ve Korkmaz, 2011: 1). Nakitsiz toplum kapsamında kredi kartı dışında günümüzde yaygın olarak kullanılan diğer nakitsiz ödeme araçları aşağıda maddeler hâlinde açıklanmaktadır.

- **Banka Kartları (Debit Cards);** Bireylerin banka hesaplarında bulunan bakiyeden doğrudan ödeme yapmalarını sağlayan araçlardır.
- **Elektronik Cüzdanlar (E- Wallets);** Elektronik cüzdan kişisel elektronik işlemlerin yapılmasını sağlayan bir araçtır. Dijital ortamda para saklama, para gönderme ve ödeme yapma işlevi gören uygulamalardır (ör. PayPal, Papara, Tosla) (Yüksel, 2015: 183).
- **Kripto Varlık Ödemeleri:** Dijital para birimleri ile yapılan teknolojik ödemelerdir. (Doğan, 2020: 860).
- **Mobil Ödeme Sistemleri;** Akıllı telefonlar aracılığıyla, genellikle QR kod veya NFC (temassız ödeme) teknolojisi kullanılarak gerçekleştirilen ödemelerdir (ör. Apple Pay, Google Pay, FAST).
- **Çevrim İçi Bankacılık (Online Banking);** Bankaların internet ve mobil uygulamaları aracılığıyla yapılan para aktarımları, fatura ödemeleri ve alım-satım işlemlerini kapsar (Çay, 2015: 40).
- **Temassız Ödeme Teknolojileri (Contactless Payments):** Telefon, tablet, plastik kart veya akıllı saat gibi cihazlar aracılığıyla elle yapılan temas olmadan yapılan hızlı işlemlerdir (Dayı, 2021: 22).

2.2. Elektronik Para ve Dijital Ödeme Modelleri

Farklılaşan dijital ödeme sistemi ile beraber finansal işlemlerin çok daha anlaşılır ve etkin biçimde uygulanabilmesini açıklamak üzere farklı modeller geliştirilmiştir. Söz konusu modeller; elektronik paranın kullanım biçimlerini, bireylerin teknolojiye olan bakış açılarını, finansal karar alma süreçlerindeki bireysel ve toplumsal davranış biçimlerini kapsamaktadır. Bu modellerin açıklanmasının altında yatan motivasyon finansal ödeme mekanizmasını

bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye imkân tanımalarıdır. Bu bağlamda günümüzde kullanılmakta olan başlıca dijital ödeme modellerinden ilki “*Elektronik Para Modeli*” olup bu modelde elektronik paranın yapılan işlemlerde banka aracılığı olmadan paranın değerinin elektronik bir araçla depolanması, kurumsal ödemelerde, borç veya alacak belgesi olarak işlev görebildiğine vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan elektronik para resmi bir senet gibi kullanılabilir (Reddy, 2002: 3). İkinci model “*Teknoloji Kabul Modeli (TAM)*” olarak adlandırılmakta iken söz konusu model kişilerin yeni teknolojileri neden ve nasıl benimsediklerini ortaya koyan ve açıklayan bir modeldir. İnsan davranışlarının değerlendirilmesinin uzmanlar tarafından analiz edilerek anlamlandırılmasıdır (Toraman, 2022: 361). Diğer model “*Davranışsal Finans Modeli*” olarak adlandırılmakta olup bu model kendine özgü teorisi olan, tarihsel temellerinin 1950'lere uzandığı bilinen ve insan davranışlarının psikolojik, duygusal ve bilişsel faktörlerle finansal karar alma süreci üzerine araştırma faaliyetleri yapılan bir alan olarak değerlendirilmektedir (Müldür, 2019: 37). Toplumda yeni ödeme sistemlerinin benimsenme ve yayılma süreçlerini inceleyen (Özmen, 2018: 130) bir diğer model “*Yenilik Yayılım Modeli*”dir. Son olarak Serbest bankacılık modeli bankalar, devlet kontrolü olmadan kendi paralarını çıkarabildiği, faiz oranlarını serbestçe belirlediği ve kredi verebildiği bir sistemdir. Devletin müdahalesi çok sınırlıdır (Ay ve Daşdemir, 2022: 4).

3. NAKİTSİZ TOPLUMUN EKONOMİK ETKİLERİ: HARCAMA DAVRANIŞLARINDAKİ DEĞİŞİM

Nakit kullanımı azaldıkça dijitalleşmeye duyulan gereksinim artmaktadır. Günümüzde bireylerin pratikliği ve güvenilirliğinden dolayı dijital yolla yapılan ödeme yöntemlerini tercih ettikleri düşünülmektedir. Benzer şekilde Başaran vd. (2012) plastik kartların, nakit para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırması, hemen hemen her yerde geçerli bir ödeme yöntemi olması, alışveriş tutarını taksitlendirmede olanak sunması, kredi kartı ile yapılan harcamalarda sunulmuş olan promosyon ve kampanyalar gibi avantajlar sayesinde bireylerin harcama davranışları üzerinde belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Çağdaş yaşamın hızına entegre olmaya çalışan bireyler, nakit kullanımını azaltarak kredi kartı ve diğer dijital ödeme araçlarını benimseyerek ödeme süreçlerini dijitalleştirmekte; bu değişim, kayıt dışı sektörün küçülmesi, tüketim talebindeki artış ve para arzı unsurlarının yapısal dönüşümü gibi makroekonomik göstergeler üzerinde doğrudan sonuçlar oluşturmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında ise para üretim aşamaları açısından büyük değişimleri meydana getirmektedir. Nakit paranın üretim maliyetleri, madeni paraların basımı, saklanması, tedarik edilmesi ve sahteciliğe karşı

önlem alınması gibi faktörler nedeniyle devletlerin bütçelerinden belirli bir tutar ayırması gerekmektedir. Genel anlamda nakitsiz toplumun ekonomik etkileri *makroekonomik* ve *mikroekonomik* olmak üzere iki farklı kapsamda incelebilmektedir. Bu bağlamda makro ekonomik anlamda nakitsiz toplumun özellikle para politikası aktarım mekanizmasını güçlendirebileceği düşünülmektedir. Zira dijital ödemelerin izlenebilirliği, merkez bankalarına para arzı ve dolaşım hızı hakkında daha net bilgi sağlamakla beraber azalan kayıt dışılık ve artan kamu gelirleri ile vergiler makroekonomik gelişmişlik düzeyine katkıda bulunmaktadır. Bu görüşü destekler biçimde Caner ve Ünal (2025) Türkiye’de nakitsiz ödeme araçlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında, 2014Q1-2023Q4 dönemi kredi kartı- banka kartı, internetten yapılan kartlı ödemeler, mektup/telefon ile yapılan kartlı ödemeler ve GSYİH verilerini kullanmışlardır. Johansen eş bütünleşme ve Granger nedensellik testlerini uyguladıkları analiz bulguları, nakitsiz ödemelerin ekonomik büyümeyi artırdığını göstermektedir. Diğer yandan nakitsiz toplumun makroekonomik anlamda olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Örneğin artan nakitsizleşme süreçleri ile finansal kırılganlık riski de oluşabilmekte ve dijital ödeme biçimlerine olan bağımlılık ile, siber saldırı kaynaklı ödeme sistemlerinin çökme riski ortaya çıkmaktadır. Mikroekonomik düzeyde nakitsizleşme bireylerin harcama davranışlarını değiştirmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda hanehalkının günlük ekonomik davranışları ve harcama alışkanlıkları dijital ödeme sistemlerinin gelişimi ile yeniden şekillenmekte ve ilgili süreçte bireylerin hanehalkı işlem ve finansal amaçlı harcamaları itibari paraya ihtiyaç duyulmaksızın gerçekleştirilmektedir (Müldür,2019).

4. SOSYAL VE ETİK BOYUTLARDA NAKİTSİZ TOPLUM

Nakitsiz toplumun ekonomik etkileri yanında sosyal ve etik etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler aşağıdaki şekilde kategorize edilebilmektedir.

- ***Ekonomik ve Toplumsal Yapının Yeniden Düzenlenmesi;*** Ekonomik ve toplumsal yapının yeniden şekillenmesi büyük bir değişim anlamına gelmektedir. Nakitsiz topluma geçiş dijitalleşme ile birlikte toplumsal eşitsizlikleri de açığa çıkartabilir. Okuryazarlık konusunda geri kalmış kişiler, dijitalleşmeyle benimsenen nakitsiz toplumdan olumsuz etkilenebilirler. Dijitalleşme sürecinde yaşlı bireyler olumsuz biçimde etkilenebilir. Yaşlılık, bedensel ve yaşamsal değişikliklerin bireyin gündelik işlevlerini yerine getirme yeteneğini sınırladığı ve bu nedenle başkalarına muhtaç hale geldiği bir süre olarak tanımlanmaktadır. Yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanmakta zorluk yaşaması veya internete erişimin yaygın olmaması nakitsiz ekonominin yarattığı

imkanların her bireye eşit şekilde sunulmasını engelleyebilir (Işıklı, 2024: 1774).

- **Dijital Eşitsizlik ve Finansal Dışlanma;** Cinsiyet ve ırk temelli eşitsizliklerin yerini ileri teknolojilere erişim eşitsizlikleri almaya başlamıştır. Yeni nesil teknolojiye ulaşımı olmayan kişiler, finansal sistemin dışında kalabilir. Genellikle yaşlı nüfus, kırsal kesimler ve dar gelirli aileler için finansal sistemin dışında kalma riski önemli bir sorundur (Kalaycı, 2023: 46). Coğrafi dijital uçurum, ana hatlarıyla üç farklı boyutta ele alınabilir: bölgesel, küresel ve kır-kent. Ülkeler arası dijital uçurum, ekonomik açıdan farklı gelişim seviyesindeki ülkeler arasında dijital teknolojilere erişim farklılıklarını ifade eder. Gelişmekte olan ülkelere dijital altyapının güçlendirilmesi, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere kıyasla daha yavaş ilerleyen bir süreçte gerçekleşmiştir (Ay ve Kılıç, 2023: 113).
- **Mahremiyet, Veri Gizliliği ve Dijital Etik;** Dijital ödemelerde gizlilik ve mahremiyet çağımızın en önemli konusu haline gelmiştir. Bu durum, kişinin mahremiyetinin korunması ve kişisel bilgilerin kullanımına ilişkin etik sorunları ortaya koyar (Eroğlu, 2018: 3). Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte günümüzde bireyler ve kurumlar iletişim kurmak, sosyalleşmek ve düşüncelerini paylaşmak için dijital platformları yoğun bir biçimde kullanmaktadırlar (Turhan, 2017: 26). Dijital etik, internet ortamında gerçekleşen çevrimiçi tüm faaliyetlerde doğru ve ahlaki davranışları tanımlamayı ve ahlaki olmayan davranışları belirlemeyi hedefleyen bir kavramdır (Güney, 2022: 64).
- **Kültürel ve Psikolojik Etkiler;** Toplumun parayla kurduğu bağ kültürel bir çerçevede şekillenir. Nakit paranın somut yapısı, bireylerde hakimiyet duygusu verirken dijital paranın soyutluğu, güven eksikliği hissine yolaçabilir (Maurer, 2015: 8). Dijital dönüşüm süreciyle birlikte ortaya çıkan teknolojiler, bireylerin duygu, düşünce, inanç ve davranışlarını etkilemektedir (Çakmak, 2023: 7).
- **Toplumsal Güven ve Şeffaflık;** Nakitsiz ödemeler sistemlerinin yaygınlaşması, kayıt dışı ekonomik uygulamaları azaltarak ekonomik şeffaflığı artırırken toplumsal güven kavramını da beraberinde getirmektedir (Bilen, 2007: 134). Kayıt dışı ekonominin oluşum süreci ve benimsenme sebepleri, ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Her ülkenin ekonomik düzeni ve yasal kuralları bu farkın oluşmasında etkili olmaktadır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelere kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin temel nedenleri, vergi yükü ve işgücü piyasası koşullarına ilişkin yasal düzenlemeler etkili olmaktadır (Aydemir ve Dilsiz, 2021: 2).

5. KÜRESEL EĞİLİMLER VE TÜRKİYE PERSPEKTİFİ

Dünya genelinde kredi kartlarının ortaya çıkışı ilk kez ABD’de 1894’te Hotel Credit Letter Company’nin kredi kartı çıkarması ile başlamıştır (Çımat ve Değirmenci, 2003: 64). 2024 verilerine göre ise ABD’de 1,24 milyar kredi kartı bulunurken Kanada’da 78 milyon, Hindistan: 60 milyon ve Brezilya: 108 milyon kredi kartı kullanımı mevcuttur (Gülhan ve Kaya, 2011: 242). Türkiye’de ilk kredi kartı 1968 yılında Koç grubuna bağlı Setur A.Ş. tarafından çıkarılmıştır. Daha sonraki yıllarda Türkiye’de kredi kartı kullanımı her yıl devamlı artış göstermiştir. Türk toplumunda 1990’lı yıllara kadar temel ödeme aracı olarak daha çok nakit para kullanılırken 1990’lı yılların ortalarına doğru kredi kartı kullanımı yaygınlaşmış ve alışverişlerde nakit paranın yerine geçmiştir (Tuğay ve Başgöl, 2007: 217). Duvar (2025)’a göre Türkiye’de sadece kredi kartları değil, tüm kart türleri toplumdaki bireylerin büyük bir bölümü tarafından geniş çapta kullanılmaktadır. Nakit para kullanımının azalması, bireylerin kartla yapılan harcamalarda gelir sınırlarını aşan harcamaların farkına varmasına zorluk kazandırmaktadır. Bu durum, bireyin harcamalarında kart kullanımının, bireylerin net gelir miktarları yerine kredi kartı limiti sınırlarına bağlı ekonomik bir gelir algısı geliştirmesine neden olmaktadır. Özellikle gelir seviyesi düşük olan bireylerin temel ihtiyaçlarına yönelik tüketim giderlerinin çoğunluğunun kredi kartı üzerinden yapılması zorunlu hale gelmiştir. Çalışma gelir seviyesi düşük gruplarının tüketim harcamaları içerisinde beslenme ürünü harcamalarına büyük oranda bütçe ayırdıklarını göstermektedir. Bu koşullar, Türkiye’nin makroekonomik dinamiklerinde belirli temel problemlerin varlığını göstermektedir. Nitekim tüketici harcamalarında gıda harcamalarının büyük bir payı olduğu, toplumda yüksek enflasyon, gelir dağılımında dengesizlik, düşük gelir seviyesi, yüksek işsizlik oranları, kayıt dışı ekonomi oranının yaygınlığı, ekonomik krizler ve nüfus artış oranının yükselmesi gibi olumsuz ekonomik verilerle tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, gıda harcamalarının yaygın olduğu toplumlar; ekonomik açıdan az gelişmiş, gelir dağılımındaki eşitsizliğinin yoğun olduğu ve ekonomik istikrarsızlıklara karşı dayanıksız yapıya sahip toplumlar olarak ifade edilmektedir.

Doğan (2025) araştırmasında teknolojik ilerlemenin hız kazanmasının, dijital çözümlerin ekonomik hayatın farklı boyutlarına dahil edilmesini hızlandırmakta olduğunu vurgulamaktadır. Bu gelişmeler, dijitalleşme yansımalarının daha gözle görülür ve yaygın biçimde hissedilmesine alt yapı oluşturduğunu belirtmektedir. Söz konusu dönüşüm hem ekonomik yapıda hem de sosyal yapılar içerisinde köklü dönüşümlere neden olmakta; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde aynı türden dönüşüm süreçlerini harekete geçirdiğini ortaya koymaktadır (Doğan, 2025: 60). Ward ve Rochemont

(2019)' e göre farklı bölgelerde nakitsiz topluma geçişi etkileyen bir sürü sebep bulunmaktadır. Bu geçiş süreci Batı ülkelerinde daha kolay ve hızlı gerçekleşmektedir.

5.1. Türkiye’de Kredi Kartı Kullanım Oranları

Dünyada ilk defa 19. yüzyılda başlayan kredi kartı uygulaması, Türkiye’de ilk olarak kredi kartı uygulaması 1968 yılında sınırlı bir imkân ile kullanıma alınmıştır (Akçayır, 2016: 73). Kredi kartı sektöründe yaşanan yoğun rekabet, yapılan tanıtım ve reklam faaliyetleri sayesinde kart kullanım oranının artmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye’nin genç nüfusu, banka ve kredi kartı kullanımlarında önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye’deki nakitsiz ödeme sistemleri, teknoloji, hizmet ve çeşitlendirilmiş finansal ürünler bakımından Avrupa’daki pek çok ülkeye kıyasla daha gelişmiş bir seviyededir. (Kaya, 2009: 2). 2024 itibariyle Türkiye’de 124,1 milyon kredi kartı bulunmaktadır (Bankalararası Kart Merkezi, 2023). Kullanım yoğunluğu özellikle genç nüfus arasında aşırı yüksektir. Yapılan bir anket sonucunda bu oran %71,9 olarak tespit edilmiştir. (Karamustafa ve Biçkes, 2003: 95). Cinsiyet ve yaş değişkenleri bireylerin belirli bir bankanın kredi kartını tercih etmesinde bir etkiye sahip değilken, meslek grupları incelendiğinde devlet memurları ve emekli bireyler kamu bankalarını, özel sektörde çalışanlar ise özel bankaları seçmektedirler (Özkan, 2014: 112). Aşağıdaki tabloda Türkiye’de nakitsiz toplumu temsilen kullanılan kredi kartı harcamalarının yıllar itibari ile değişimine yer verilmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de kredi kartına dayalı olarak yapılan harcamalar

YIL	Kredi Kartı ile Pos Üzerinden Alışveriş (Milyar TL)	Kredi Kart ile İnternet üzerinden Alışveriş (Milyar TL)	Kredi Kartı ile Nakit Çekme (Milyar TL)	Toplam (Milyar TL)
2016	460.027,41	63.478,88	64.979,82	588.486,11
2017	499.541,44	90.943,16	67.207,61	657.692,21
2018	576.533,07	122.845,70	75.352,02	774.730,79
2019	753.969,70	66.265,15	85.554,73	905.789,58
2020	692.884,34	246.037,24	96.502,87	1.035.424,45
2021	949.895,73	422.086,86	150.393,81	1.522.376,40
2022	1.917.197,76	952.637,43	330.709,73	3.200.544,90
2023	4.239.803,47	2.250.240,86	819.430,29	7.309.474,62

Kaynak: Ekşioğlu ve Ekşioğlu, 2025: 5

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye’de 2023 yılında kredi kartları ile yapılan işlemlerin toplam tutarı 7.309 milyar TL olmuştur. Bu tutarın büyük çoğunluğu yani 6.490 milyar TL’si alışveriş, 819 milyar TL’si nakit çekme işleminin bir sonucudur. Aynı yılda kredi kartlarıyla internet üzerinden yapılan alışverişin harcama tutarı 2.25 milyar TL olmuştur. Bu durum da kredi kartı ile gerçekleştirilen harcamaların yaklaşık olarak üçte birinin internet aracılığıyla yapıldığını ortaya koymaktadır (Ekşioğlu ve Ekşioğlu, 2025: 5).

6. SONUÇ

Nakitsiz toplumda dijitalleşme, ekonomik sistemlerin ana bileşenlerini derin bir dönüşümle değiştirerek paranın işlevsel doğasını, finansal işlemleri ve bireylerin ekonomik davranışlarını yeniden biçimlendirmiştir. Bu değişimin en net karşılığı, kâğıt ve madeni paranın dolaşımdaki yerinin giderek azalması ve nakitsiz toplum kavramının dünya genelinde öne çıkması olmuştur. Elektronik para, mobil cüzdan, dijital ödeme, temassız ödeme kartı ve kripto para gibi yenilikçi dijital ödeme sistemleri, bireylerin, kurumların ve devletin ekonomik etkileşim modelleri üzerinde önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Teorik çerçevede ele alındığında, nakitsiz toplum kavramının farklı akademik disiplinler açısından incelendiği gözlemlenmektedir. Teknoloji Kabul Modeli (TAM), bireylerin dijital ödeme araçlarını kabul etme davranışını fayda ve kullanım kolaylığı üzerinden inceler. Yenilik Yayılım Modeli ise yeni ödeme sistemlerinin toplumsal benimsenme oranını değerlendirirken; Davranışsal Finans Modeli, bireylerin psikolojik, duygusal ve bilişsel unsurlar çerçevesinde dijital ödeme davranış alışkanlıklarını ele alır. Ekonomik bakış açısıyla incelendiğinde, nakitsiz toplumun en belirgin sonuçlarından biri harcama davranışlarında gözlemlenen değişimdir. Dijitalleşme bireylerde tüketim harcamalarının bilinçli yapılaşma düzeyinin azalmasına ve tüketim davranışının artmasına yol açmaktadır. Ayrıca, finansal işlemlerin belgelenmesi kayıt dışı ekonomiyi sınırlandırarak finansal şeffaflığı artırmakta ve vergi gelirlerinin toplanmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak bu durum finansal okuryazarlığın önemini artırmakta; teknolojik araçları verimli ve etkili kullanamayan kişilerin dijital sistemlere erişim eksikliğini beraberinde getirmektedir.

Kültürel ve psikolojik açıdan incelendiğinde, paranın somut özelliklerini yitirmesi bireylerin harcama alışkanlıklarını, güven duygusunu ve tasarrufa yönelik alışkanlıklarını değiştirmiştir. Fiziksel paranın teması yerini dijital işlemlerin görünmez niteliğine bırakmış; bu da bireylerin finansal kontrol duygusunu zayıflatırken harcama eğilimini güçlendirmiştir. Küresel ölçekte bakıldığında, Türkiye’de; kredi kartı, banka kartı, dijital para ve mobil ödeme

sistemlerinin kullanım hızı artmakta; dijital ödeme sistemlerinin altyapısı gelişmektedir. Fakat bu süreçte dijital finansal okuryazarlığın güçlendirilmesi ve dijital güvenlik altyapısının yükseltilmesi gerekmektedir.

Çalışmada, dijital dönüşüm sürecinde nakitsiz toplum anlayışını ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan teorik bir çerçevede ele almıştır. Sosyal ve kültürel alanlarda dijital ödeme sistemlerinin uygulanması, finansal okuryazarlığın önemini arttırmakta, kişinin dijital araçlara erişim farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlik ve sistem dışında kalma ihtimalini ortaya koymaktadır. Ayrıca, dijitalleşme sürecinin psikolojik etkileri, bireylerin bütçe yönetimi üzerindeki kontrol algısı ve harcama davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Nakitsizleşme sadece bir teknolojik değişim değil; bireylerin finansal tercihlerini, toplumsal davranış biçimlerini ve kültürel alışkanlıklarını dönüştüren çok yönlü bir süreçtir. Bu sebeple, dijital ödeme mekanizmalarının yaygınlaşması ve benimsenmesi, sadece teknolojik altyapı ile sınırlı olmayıp, sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik boyutları da önemsemesi hem kişisel hem de toplumsal yararın istikrarı açısından büyük bir öneme sahiptir. Nakitsiz bir toplum, dijitalleşme sürecinin sosyal ve ekonomik düzenler üzerindeki dönüşüm yaratıcı etkilerini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Dijital ödeme araçlarının benimsenmesi ve yaygınlaşması, bireylerin ekonomik davranışlarını, para harcama ve biriktirme alışkanlıklarını yeniden yapılandırırken, ekonomik sürecin şeffaflaşmasına ve daha verimli hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Böylece dijital sistemdeki araçlara erişimdeki farklılıklar ve finansal okuryazarlık imkanlarındaki eşitsizlikler, bazı bireylerin sistemden dışlanma olasılığını arttırmaktadır. Toplumsal, sosyal ve kültürel yönünden ise nakitsizleşme toplumsal normlar ve değerler üzerindeki yansımalarını ifade ederek, tüketim bilinci, güven duygusu ve ekonomik bağımsızlık gibi kavramları tekrardan değerlendirmeyi gerektirmektedir. Dünya genelinde gözlemlenen eğilimler, nakitsiz toplumun sadece ekonomik bir süreçle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle çok boyutlu bir değişim süreci olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, nakitsizleşme sürecinin etkinliği ve toplumun başarısı, dijital sistem altyapısının güçlendirilmesinin ötesinde, bireylerin beklentileri, tutumları ve toplumun benimsenme oranı ile doğrudan ilişkilidir. Sonuç olarak, nakitsizleşme toplumda sadece bir ödeme yöntemi değişimi değil; ekonomik, sosyal ve kültürel sistemleri değiştiren, çok yönlü ve ileriye yönelik bir değişim olarak değerlendirilmektedir.

7. Kaynaklar

- Akçayır, Ö. (2016). *Kredi kartı uygulamasının ithal talebine etkisi*. EUREFE'16 Uluslararası Kongre Konferansı Bildirileri 14 Temmuz, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Ay, S., & Kılıç, T. (2023). Coğrafi dijital uçurum: Türkiye'de dijital dönüşümün kentsel-kırsal, bölgesel ve
- Cinsiyet eşitsizlikleri. *Coğrafya Dergisi*, (46), 111-122.
- Ay, İ. C., & Daşdemir, E. (2022). Serbest bankacılık teorisi örneği olarak kripto para piyasaları. *Öneri Dergisi*, 17(57), 1-20.
- Aydemir, E., & Dilsiz, V. (2021). Dijital ödeme sistemleriyle kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılması ve Artagan Projesi.
- Aytekin, A., & Yücel, Y. B. (2017). Yeni ödeme teknolojilerinin iş hayatına etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(12), 11-33.
- Baloğlu, Ö. Ö. (2023). Teknolojik bir dönüşüm olarak dijitalleşme kavramı ve etkileri. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(2), 1189-1210.
- Bankalararası kart merkezi, 2023. Kart sayıları ve harcama verileri.
- Başaran, B., Budak, G. S., & Yılmaz, H. (2012). Kredi kartlarının rasyonel kullanımını etkileyen bireysel faktörler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 67-93.
- Bilen, A. (2007). Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı ekonomiyi önlemeye yönelik çabalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 134-143.
- Caner, A. A., & Ünal, A. E. (2025). Nakitsiz toplum ekonomik büyüme için fırsat mı tehdit mi? *International Journal Of Disciplines In Economics & Administrative Sciences Studies*, 10(6), 170-177.
- Caner, A. A., & Ünal, A. E. (2025). Politika faizi ve çeşitli banka faizleri arasındaki yansıma etkisi: Türkiye örneği. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 14(1), 38-48.
- Caner, A. A., Ünal, A. E., & Serkan, N. (2025). Enflasyon-dijital bankacılık ve makroekonomik göstergeler arasındaki etkileşimin makine öğrenme algoritmalarıyla Kestirimi üzerine bir çalışma. *Maliye Dergisi*, (188), 81-101
- Çakmak, F. (2023). Dijital çağın inanç problemi: inanç göçebeliği. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (30), 6-31.
- Çay, Ş. (2015). *Elektronik ödeme sistemlerinin finansal piyasalara etkisi*. Sosyal bilimler enstitüsü, MBA programı. Yüksek Lisans Tezi 15 Ocak, Bahçeşehir Üniversitesi.
- Çımat, A., & Değirmenci, M. A. (2003). Türkiye'de banka ve kredi kartları uygulamalarının değerlendirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 64.

- Dayı, F. (2021) Bireylerin elektronik ödeme sistemi ve araçları kullanımlarının covid-19 döneminde incelenmesi. Covid-19 pandemisinin iktisadi ve sosyal etkileri, 19. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22.
- Doğan, İ. (2025). Dijital dönüşümün ekonomik yansımaları: türkiye örneği. *Journal of international management educational and economics Perspectives*, 13(1), 60-75. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Uluslararası Yönetim Eğitimi ve Ekonomi Perspektifleri Dergisi*. 2025;13(1):60-75.
- Doğan, Ş. (2020). Dijital çağda paranın dönüşümü: kripto para birimleri ve blok zinciri (blockchain) teknolojisi: üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 859-870.
- Duvan, E. K. (2025). Tüketim harcamalarında bireylerin kredi kartı kullanım eğilimi: Türkiye örneği. *International journal of social and humanities sciences research (Jshsr)*, 12(115), 89-104.
- 30 Ekim 2025 tarihinde <https://zenodo.org/records/14787279> adresinden erişildi.
- Ekşioğlu, E., & Ekşioğlu, E. (2025). Türkiye’de kredi kartına dayalı ödemeler ve ihtiyaç kredisi faizinin enflasyona etkisi üzerine bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1).
- Elmas, B., & Aydın, S. (2021). Geçmişten günümüze paranın tarihi: fiziki para-dan kripto paraya. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (2021 özel sayı), 253-264.
- Eroğlu, Ş. (2018). Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: hacettepe üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 130-153.
- Gülhan, Ü., & Kaya, A. (2011). Bankalarda yurt dışı kredi kartı kullanım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 241-254.
- Güney, A. (2022). Teknoloji ve dijitalleşmede etik değerler. *ERPA 2022*, 61. ERPA International Congresses on Education 22-25 September, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Hasan, M. M., Mukta, R. T., Rayhan, Z., & Das, I. R. (2024). Adoption and impact of cashless payment systems in rural Bangladesh: Challenges, opportunities, and policy implications.
- Işıklı, E. İ. (2024). Dijitalleşme sürecinde yaşlı bireylerin karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(92), 1773-1788.
- Kabaklarlı, E. (2015). Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımının, Para Politikasındaki Rolü ve Etkileri. *Sosyoekonomi*, 23(26), 119-138.

- Kabir, M. A., Saidin, S. Z., Ahmi, A. (2015, october). Adoption of e-payment systems: a review of literature. In international conference on e-commerce, 112-120.
- Kalaycı, N. (2023). Dijitalleşememe ve dijital eşitsizlik. *Scientific Journal Of Space Management And Space Economy*, 2(1), 43-52.
- Karamustafa, K., & Bıçkes, D. M. (2003). Kredi kartı sahip ve kullanıcılarının kredi kartı kullanımlarını değerlendirmeye yönelik bir araştırma: Nevşehir örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 91-113.
- Kaya, F. (2009). *Türkiye’de kredi kartı uygulaması* (no. 263). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Köktürk, O., & Çetinkaya, N. Ç. (2020). Kredi kartı Sahipliğinde tüketicilerin tercihlerini etkileyen Faktörler. *Kongre Künyesi*, 55.
- Macit, D. (2022). Bölüm VI paranın evrimsel dinamikleri: dijital Çağda nakitsiz ekonominin oluşumu. *İşletme ve İktisadi Bilimler Metodoloji, Araştırma ve Uygulama*, 105.
- Maurer, B. (2015). *How would you like to pay? How technology is changing the future of money*. Duke University Press.
- Müldür, G. T. (2019). Geleneksel ve davranışsal finans: tarihsel ve kavramsal çerçeve. *Artıbilim Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 37-45.
- Özkan, C. (2014) Türkiye’de kredi kartı kullanıcı profili ve davranış analizi. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Ankara*.
- Özkaya, Y., & Erat, V. (2022). Türkiye’de dijital okuryazarlık Çalışmaları: literatüre dayalı nitel bir araştırma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(dijitalleşme), 240-256.
- Özmen, E. (2018). Sosyal medya ve modanın dijitalleşmesi arasındaki ilişkiyi tanımlamaya yönelik bir durum çalışması: Y kuşağı örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 128-150.
- Reddy, Y. V. (2002). Report of the working group on electronic money. *Reserve bank of india mumbai*.
- Saracel, N., & Aksoy, I. (2021). *Dijital sürdürülebilirlik, boyutları ve koşulları. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(2), 347-356.
- Taşel, F. (2020). Dijitalleşmenin ticarete ve ekonomiye etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(2), 127-137.
- Tekşen, Ö., & Bekci, İ. (2002). Bankaların kredi kartı puan uygulamaları ve muhasebeleştirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 221-235.

- Toraman, Y. (2022). Dijital türk lirasının (dtl) kullanım kabulü: teknoloji kabul modeli (tkm) ve planlı davranış teorisi (pdt) çerçevesinde incelenmesi. *Sosyoekonomi*, 30(54), 357-376.
- Tuğay, O., & Başgöl, Ö. G. N. (2007). *Önemli bir finansman kaynağı olarak kredi kartları: kredi kartlarının kart sahiplerinin harcamaları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik Burdur İlinde bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 215-226.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Yahyaoglu, G., & Korkmaz, M. (2011). Türk hukukunda kredi kartı ve tüketicinin korunması hakkında kanun kapsamında kredi kartı borcunun ödemesi ve hukuki sonuçlarının tüketici açısından değerlendirilmesi.
- Yüksel, A. E. B. (2015). Elektronik para, sanal para, bitcoin ve linden doları'na hukuki bir bakış. *Journal of istanbul university law faculty*, 73(2), 173-220.
- Ward, O., & Rochemont, S. (2019). Understanding central bank digital currencies (Cbdc). *Institute and faculty of actuaries*, 13(2), 263-268.